

נשא

דארף מען פארשטיין:

(א) דער לשון הגמרא: (דער מקור פון דעם פרשי) איז „איזהו עבודה שצריכה עבודה“ הוי אומר זו שירה און עס ווערן ניט דערמאנט קיין נעמען פון כלי שיר — און רש"י איז מוסיף במצליחם וכוונות?

(ב) פארוואס זאגט רש"י „הוא השיר במצליחם וכוונות“ — עס זיינען דאך געווען כו"כ מיני כלי שיר וואס מ'האט גענוצט ביי עבודת השיר?

(ג) ער דערמאנט לגמרי ניט שיר בפה? די קושיא ווערט נאך שטארקער דורך פארגלייכן מיט שיר בפועל, ווי מען האט געלערנט פריער — איז געווען „אז ישיר משה גו' לאמר“ — שיר בפה?

מ'קען ניט זאגן, אז רש"י ברענגט נאך די צוויי כלי שיר¹⁰ ווייל זיי זיינען די

א. נאכדעם ווי דער פסוק: דער- ציילט ווי מ'האט געציילט די בני קהת, בני גרשון און בני מררי — „כל הבא לצבא לעבודה באוהל מועד“² — זאגט דער פסוק: כל הפקודים אשר פקד משה גו' מבן שלשים גו' ועד בן חמשים שנה כל הבא לעבוד עבודת עבודה ועבודת משא באוהל מועד ויהיו פקודיהם גו'.

איז רש"י מפרש די ווערטער „עבודת עבודה“: הוא השיר במצליחם וכוונות שהיא עבודה לעבודה אחרת⁴. ד.ה.: „עבודת עבודה“ מיינט ניט אן ארבעט פון אן עבודה, נאר „עבודה לעבודה“ — אן עבודה צוליב אן אנדער עבודה, און דאס איז עבודת השיר וואס איז צוליב עבודת הקרבנות⁵.

(1) פרשתנו ד, לד ואילך.

(2) שם, לה. לט. מג.

(3) שם, מרמח.

(4) להעיר מהשינויים בפרשי דה"ב (כט, כה) — אבל: א) י"א שפירוש דה"י אינו לרש"י (שם הגדולים להחידא ע' רש"י. ועוד). ב) דובר כמ"פ שפרשי לנ"ך אינו בדיוק גמור ע"פ פש"מ כפירושו עה"ת. ד) ר"א"ם. ועוד.

(5) ערכין י"א, א. וגם ע"ד ההלכה כן הוא והמשוררים בכל יום שעל הדוכן (רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ז ה"ה) — ה"ז שיר של יום שאומרים על התמיד (ולפלא קצת שלא מצאתי ע"ע בס' שיצינו המקור לרמב"ם כא"י) — וראה כללי התהומ'צ

להרגצובי דיש חליל על הדוכן בכל השנה (והוא מצוה ולא עבודה). וראה רמב"ם הל' כהמ"ק פ"ג ה"ז. ואכ"מ.

(5) ערכין שם. וראה גם מדרש לקח טוב כאן.

(6) והל' משמע לכאורה שהעבודה (דניסור הקרבנות) טפלה להשירה — היפך פרשי.

(7) ברמב"ם הל' כלי המקדש פ"ג ה"ד (ע"פ משנה ערכין פ"ב מ"ג. מ"ה. וראה משנה סוכה פ"ה מ"ד): בנבלים ותחילים וכוונות ותחצוצרות והצלצל.

ובבחי כאן: והיו משוררים ג"כ בח' כלים, עיי"ש.

וראה הנסמן לקמן הערה 12.

(8) ובפרט (ע"ד ההלכה), דכולי עלמא עיקר שירה בפה (סוכה נ"א, א. ערכין שם, א. רמב"ם שם ה"ג).

(9) וראה פרשי בראשית (ד, כ) כנור ועוגב לומר כר.

(10) ולהעיר מלשון הבחי כאן: והשיר הזה ה"י בכונות ומצליחם — אבל ממשיך ע"ד השיר בפה, ובסוף הענין מביא ח' כלים (בגיל הערה 7).

(*) אף שברמב"ם שם משנה מלשונו לפנינו (פ"ג ה"ב) ומשמית החיבות „על הקרבן“ — בכ"ז נראה דגם כאן כוונתו כן (וכהכלל י"ד מלאכי כללי הרמב"ם אות יו') דבספר ה"ד סומך על מה שכתב לפניו. ודוחק קצת כיון דמתקין. שעומדים על הדוכן.

(**) משא"כ בפ"ג שם. וכן בהל' תמידין ומוספין 190.

לצבא לעבודה גו", דערמאנט דער פסוק נאָר וועגן עבודת השיר (און ניט די אנדערע עבודות הלויים — אויסער משא), ובפרט אַז עס שטייט נאָך ניט דער ציווי אויף שיר?

ג. נאכדעם שטעלט זיך רש"י אויף „ועבודת משא" און זאגט „כמשמעו". אין פשטות באַוואָרנט דאָ רש"י: ווי-באלד אַז פריער האָט ער געטייטשט „עבודת עבודה", עבודה לעבודה אחרת", קען מען אַ טעות האָבן און מיינען אַז אויך „עבודת משא" מיינט „עבודה למשא" — אַז עבודה צוליב משא (אָבער ניט „משא" גופא), כאָ-וואָרנט דעריבער רש"י, אַז דער טייטש פון „עבודת משא" איז „כמשמעו" — „עבודה של משא".

מ'דאַרף אָבער פאַרשטיין: ווי איז שייך אַ קס"ד צו טייטשן „עבודת משא" — „עבודה למשא", ס'איז דאָך (בלשון הרא"ם) „אין למשא עבודה אחרת"?

לכאורה וואלט מען דערויף געקענט ענטפערן: ס'איז דאָ אַז אַרץ צו זאָגן אַז עס מיינט די עבודה פון טענית העג-לות²⁰, וואָס דאָס איז ניט די משא גופא, נאָר אַז עבודה למשא (די עבודה אַנצור-לאַדן די קרשים וכו') אויף די עגלות — צוליבן משא פון די עגלות)

[און דאָס וואָס דער פסוק זאָגט אַז די עבודה דוקא דאָ, איז ווייל אין דעם פסוק קומט די תורה מוסיף זיין די עבודות וועלכע ווערן ניט דערמאָנט אין די פריערדיקע פסוקים: עבודת עבודה (שיר) ועבודת משא (טענית עגלות)].

אָבער (נוסף אויף דעם וואָס ס'איז שווער צו זאָגן אַז רש"י קומט שולל זיין

כללות/דיקע סוגים פון אַלע כלי שיר — וואָרומ¹¹ אין פסוק (אין דברי הימים¹²) טיילט ער זיי אין דריי סוגים: נבלים וכלות ומצלות¹³; איז ממנ"פ: אָדער רש"י האָט געדאַרפט ברענגען אַלע דריי (אויך „נבלים"), אָדער נאָר איינעם אַלס דוגמא¹⁴, און דערנאָך מוסיף זיין (ע"ד) ווי מ'געפינט אין דברי הימים¹⁵) — (מצלותים) וכלי שיר"?

ב. אויך דאַרף מען פאַרשטיין: אמת טאַקע אַז לשון הפסוק („עבודת עבודה") מיינט שיר (וואָס איז „עבודה לעבודה אחרת") — עס איז אָבער ניט פאַר-שטאַנדיק אין פסוק גופא: די עבודה פון שירת הלויים איז ביז אָהער נאָך ניט דערמאָנט געוואָרן אין פסוק; עס האָט זיך גערעדט¹⁶ נאָר וועגן די עבודות הלויים פון טראָגן דעם משכן, פירוק והקמת המשכן און שמירת המשכן (והמקדש). דער ציווי אויף עבודת השיר (ע"פ פשוטו של מקרא¹⁷) שטייט ערשט שפּעטער אין פ' בהעלותך¹⁸; נתונים נתונים, נתונים למשא נתונים לשיר —

איז ניט מובן: מאי טעמא וואָס דאָ, נאָכן מנין פון די בני לוי („כל הבא

11) נוסף על זה שלא מתורץ למה לא הזכיר השיר בפנה.

12) א טו, טז, שם טז, ה, כה, א. ו. דה"ב ה, יב, כט, כה, נחמ"י יב, כז.

13) וייל: „נבל כולל כל כלי שיר שמלאכתם בפה (ראה לקמן הערה 59); „כלות" — אלה שיש להם נימין; „מצלותים" — אלה שמלאכתם ע"י הכאה והקשה כו' (ראה לקמן הערה 57).

14) או — לכתוב בקיצור „זו שירה", כבגמרא כנ"ל בפנים.

15) ב ה, יג, ולהעיר מעורר ג, יוד ופרש"י שם.

16) במדבר א, זנג, שם ג, ז ואילך.

17) משא"כ (דעת ר"י) בערכין שם (סע"א).

18) ש.עיקר שירה מן התורה נלמד מכתוב דילן.

19) ח, טז וברש"י. — ומה שלא פירש"י כן פונ"י

(במדבר ג, ט) נ"ת בלקי"ש ח"ג ע' 15, עיי"ש.

19) שפ"ח.

20) ראה גם משכיל לדוד כאן (באריא קצת).

„מבן שלשים שנה גו“²⁵ נאָר צו פריער צו „נשא את ראש“, מיינענדיק דערמיט (ניט אַ מנין בעלמא, נאָר אַ מנין וואָס איז פאַרבונדן מיט) נשיאות ראש²⁶ וחשיבות²⁷, אַז אויך די געציילטע פון בני גרשון ווערן אויפגעהויבן דערמיט וואָס „הגיעו לכלל עבודה“; און דערי-בער שטייט אויך ביי בני גרשון „נשא את ראש“ — ניט „פקוד גו“.

עפ"י דאָרף מען אַבער פאַרשטיין²⁸ וואָס דער פסוק זאָגט „גם הם“ (אַז מ'פאַרגלייכט בני גרשון צו בני קהת), וואָס דאָס באַדייט אַז אין דעם ענין פון „נשא“ (נשיאות ראש) זיינען די בני גרשון טפל („גם הם“) צו די בני קהת — לכאורה איז דער מכוון פון „נשא“ — „לראות כמה יש שהגיעו לכלל עבודה“ — בשווה ביי די בני קהת און בני גרשון?

נאָך שטאַרקער איז די קשיא: ביי די בני מררי שטייט ניט „נשא את ראש“

טעינת העגלות וועגן וועלכער עס שטייט ערשט ווייטער אין סדרה²¹ — איז) עפ"י איז ניט פאַרשטאַנדיק לאידך גיסא: פאַרוואָס לערנט טאַקע רש"י אַז דער פסוק איז שולל די עבודה²² (און „עבודת משא“ מיינט „כמשמעו“) — טעינת עגלות איז דאָך געווען אַ חלק פון עבודת בני גרשון ובני מררי?

ד. וועט מען דאָס פאַרשטיין בהקדם הביאור אין פרש"י אויף התחלת הסדרה: „נשא את ראש בני גרשון גם הם — כמו שצויתך על בני קהת לראות כמה יש שהגיעו לכלל עבודה“ — דלכאורה איז ניט מובן די אריכות הלשון פון רש"י „לראות כמה יש שהגיעו לכלל עבודה“? — אינעם ציווי²³ „על בני קהת“ פאַר-שטייט מען בפשטות צוליב וואָס ס'איז געווען דער מנין פון בני קהת („מבן שלשים גו" ועד בן חמשים שנה“²⁴) — און ווי רש"י איז דאָרט²⁵ מפרש — „מנה מהם את הראויין לעבודת משא והם מבן שלשים שנה ועד בן חמשים שנה וכו'“.

איז מבאר דער מהר"ל (בפירושו גור אריי): רש"י איז דאָ אויסן צו מסביר זיין, אַז „נשא את ראש בני גרשון גם הם“ מיינט ניט אַז מ'זאָל אויך די בני גרשון ציילן ווי די בני קהת „מבן שלשים גו" ועד בן חמשים שנה“ — ווייל דער „גם הם“ באַציט זיך ניט צום פסוק לאחר זה

(25) כפירוש ס' הזכרון, רא"ם, דבק טוב ועוד.

(26) ובוהו יומתק מה שרש"י מעתיק בהדיא — הן בפי' במדבר והן כאן — „נשא את ראש“.

(27) ראה גם אברבנאל ס"פ במדבר. ביאורי מהרא"י (לבעל תהיה) ריש פרשתנו, הובא בצידה לדרך (ושם, דבונת רש"י (במדבר ד, ב), „מנה מהם כו'“ היא לפרש ד „נשא“ אינו לשון מנין אלא מינוי שררה). וראה משכיל לדוד במדבר שם (וראה רא"ם שם *).

(28) כמו שהקשה בגורא שם.

ומה שמתרחץ שמכיון שנאמר כאן „כל הבא גו" הריא שבבני גרשון מונים רק מי שעובד בפועל — לכאורה, ע"פ פשטות (גם לולי הכתוב „גם הם“) אין לחלק בהמנין דבני קהת ובני גרשון.

ומשי"כ אח"כ דמש"נ בבני גרשון „כל הבא גו" הוא למעט חרש ושוטה — לא נרמז כלל ברש"י.

(*) וברא"ם ר"פ תשא ד.שאו את ראש .. פירש (רש"י) אותו לשון הרמה כו'. אבל ראה משכיל לדוד שם ד. בספרים שלנו (דרש"י) לא נמצא מזה כלל.

(21) ג, ז ואילך. — אף שהפרשיות לא נאמרו על הסדר, שהרי תנוכת הנשיאים היתה בחודש ניסן לפני מנין הלויים (בחודש השני).

(22) במשכיל לדוד כתב שכוונת רש"י ב„כמשמעו“ היא „שיש במשמעותו הכל גם הטעינה“ — אבל בפשטות, „כמשמעו“ היינו שהפירוש ד.עבודת משא" הוא (לא עבודה למשא, כ"א) עבודה של משא, כניל בפנים.

(23) במדבר ד, ב.

(24) שם, ג.

ס'איז ניט געווען קיין משא הנראה „בבית קה"ק"³⁵, שטייט ביי זיי בכלל ניט „נשא את ראש".

און דאס איז מתאים, לכאורה, מיט פירוש רש"י ווייטער אין פ' בהע- לותך³⁶, אז די ג' תנופות וואס מען געפינט ביי די בני לוי, איז — „הראשונה לבני קהת .. לפי שעבודת קה"ק עליהם .. השני לבני גרשון .. שאף עליהם היתה עבודת הקודש .. הנראות בבית קה"ק והשלישית לבני מררי".

אבער (נוסף אויף דעם, אז מ'קען ניט זאגן אז רש"י פארלאזט זיך דא אז מ'וועט עס פארגלייכן צו זיין פירוש ווייטער אין פ' בהעלותך, איז) פון דעם גופא וואס אויף „נשא את ראש וגו'" ביי די בני קהת זאגט רש"י „מנה מהם את הראויין לעבודת משא .. (וואס איז פאר- בונדן מיט בעלי כח, ווי רש"י איז ממשיך) והפחות משלשים לא נתמלא כחו .. והיותר על בן חמשים כחו מכחיש מעתה" — און פארבינדט עס בכלל ניט מיט דער קדושה פון זייער משא — איז פארשטאנדיק, אז לויט פרש"י איז דער „נשא את ראש" נאר מצד דעם וואס די זיינען „ראויין לעבודת משא" —

איז הדרא קושיא לדוכתא: וואס איז דער חילוק אין דעם, צווישן בני קהת בני גרשון און בני מררי?

מוז מען זאגן, אז אין דעם מנין פון בני לוי „מבן שלשים גו' ועד בן חמשים שנה" זיינען לויט רש"י פאראן צוויי סוגים:

(נאר „תפקוד אותם"²⁹) — כאטש אז אויך ביי זיי האט מען געציילט נאר „מבן שלשים גו' ועד בן חמשים גו' כל הבא לצבא לעבוד גו'"³⁰ — ולכאורה: אויב „נשא את ראש" מיינט די נשיאות ראש פון די וואס „הגיעו לכלל עבודה", האט געדארפט שטיין „נשא את ראש" אויך ביי די בני מררי?

ה. לכאורה וואלט מען געקענט מסביר זיין³¹ דעם חילוק צווישן בני קהת בני גרשון און בני מררי (אין דעם ענין פון נשיאות ראש) — אז עס איז מצד דעם אונטערשייד צווישן זיי אין די סוגי משא וואס זיי האבן געדארפט טראגן:

די בני קהת וואס זיי דארפן טראגן „קודש הקדשים"³² (דעם ארון, שולחן, מנורה ומזבחות וכו') — די הייליקסטע חפצי המשכן) איז ביי זיי געווען דער עיקר און העכסטער אופן פון נשיאות ראש; די בני גרשון, וואס אויך זיי האבן געהאט אן „עבודת הקודש כו' הנראות בבית קודש הקדשים"³³, איז אויך ביי זיי געווען נשיאות ראש, אבער וויבאלד די קדושה פון זייער משא איז ניט גע- קומען צו קדושת המשא פון בני קהת, איז דעריבער אויך זייער נשיאות ראש נאר בדרך טפל („גם הם") צו בני קהת³⁴; משא"כ בני מררי, ביי וועמען

(29) פרשתנו ד, כט.

(30) שם, ל.

(31) וראה במדבר ריש פרשתנו. אברבנאל, כלי יקר, אלשיך ועוד שם. וראה לקו"ת פרשתנו סד"ה (וידבר גו') נשא הא' (וביאורו) והב'.

(32) במדבר ד, ז ואילך.

(33) לשון רש"י — הובא לקמן בפנים.

(34) שפע"ז מתורץ מה שהקדים בני קהת לבני גרשון — אף גרשון הוא הבכור — ראה במקומות שנשמנו בהערה 31.

(35) ראה ביאורי מהרא"י לפרש"י דלקמן בפנים (עצת לקמן הערה 51).

(36) ח, יא. וראה משכיל לדוד ריש פרשתנו.

— און דעריבער איז דער ענין פון „נשא את ראש“, וואס איז פארבונדן מיט עבודת משה, ביי זיי בדרך טפל צו בני קהת⁴⁰ [און דערפאר איז רש"י דא מדייק בלשוננו „כמה יש שהגיעו לכלל עבודה“ (סתם) און זאגט ניט (ווי ביי בני קהת) „עבודת משה“]:

ביי בני מררי שטייט בכלל ניט „זאת עבודת גו“, נאר „זאת משמרת משהם“⁴¹ — ד.ה. „משהם“ איז ביי זיי ניט בגדר עבודה (ניט זיי דארפן טראגן אליין בכתף), ס'איז נאר וואס זיי זיינען ממונים [ווי רש"י האט שוין פריער⁴² געטייטשט „משמרת“ — „מנוי שהאדם ממונה עליו“] אויף „משהם“

— ד.ה. זיי דארפן דורכפירן אז די זאכן זאלן געטראגן ווערן, אבער ניט דוקא דורך זיי אליין (בכתף); און ווי ס'איז טאקע געווען בפועל, אז זייער משה איז ניט געווען בכתף נאר אויף עגלות (ווי דערציילט ווייטער אין פרשה⁴³) —

און וויבאלד אז זייער עיקר תפקיד איז ניט אין גדר פון „עבודת משה“, איז ביי זיי ניטא אט די נשיאות ראש וחשיבות וואס איז פארבונדן מיט „הראיין לעבודת משה“.

ז. אעפ"כ האט מען אויך געציילט די בני מררי „מבן שלשים שנה גו' ועד בן חמשים שנה“ — ווייל כאטש אז ביי זיי איז געווען דער אופן פון „משמרת

א) איין סוג מנין אין אן אופן פון „נשא את ראש“ וואס איז שייך בעיקר ביי די בני קהת, און אויך ביי די בני גרשון אלס א טפל צו בני קהת („גם הם“), אבער ניט ביי די בני מררי.

ב) דער מנין פון לויים „כל הבא לצבא לעבודה באוהל מועד“² וואס איז ניט פארבונדן מיט נשיאות ראש — און דער מנין איז דא בשווה ביי אלע בני לוי „מבן שלשים גו' ועד בן חמשים שנה“ וואס טוען עבודה.

ו. דער ביאור בכל זה:

(דער מנין בל) „נשא את ראש“ בא' צייכנט די נשיאות ראש וחשיבות אינעם מנין פון די בעלי כח³⁷, וועלכע זיינען צוגעפאסט לעבודת משה (ווי דער לשון רש"י ביי די בני קהת „מנה מהם את הראויין לעבודת משה“); און דאס איז דער טעם החילוק הנ"ל (בנוגע נשיאות ראש) צווישן בני קהת גרשון ומררי — לויט דעם אונטערשייד צווישן זיי בנוגע צו „עבודת משה“:

ביי בני קהת ווערט דערמאנט³⁸ נאר דער ענין פון (עבודת) משה, און ווי-באלד אז דאס איז זייער גאנצע עבודה, איז ביי זיי דער עיקר הענין פון „נשא את ראש“;

ביי בני גרשון שטייט³⁹ „זאת עבודת משפחות הגרשוני לעבוד ולמשה“ — ביי זיי איז דא אן עבודה אויסער „משה“

(37) להעיר משבת צב, א. נדרים לח, א (איז כו' גבור').

(38) ב' במדבר ד, טו. ומשנ' (שם, יט), איש איש על עבודתו ואל משהו — עכצ"ל שאירי בעבודתם זו בקדש הקדשים (ולא בשיר וכירב) שהרי בא בהמשך לבגשתם את קודש הקדשים. וראה ראב"ע שם.

(39) פרשתנו ד, כד. ועד"ז שם, כו.

(40) ראה גם חזקוני ורע"ב ריש פרשתנו (אלא ששם, שהם טפלים מפני שאין עליהם עבודה משה בכתף).

(41) שם, לא.

(42) במדבר ג, ז.

(43) ז, ח. — בנוגע לבני גרשון ראה לקמן סעיף ח.

זייער משא" — איז מיט וואס זיינען זיי אנדערש ווי די בני מררי (וועלכע האבן אויך געהאט משא בכתף כנ"ל), וואס ביי זיי שטייט³⁹ „זאת עבודת משפחות הגרשוני גו' ולמשא", אז ביי זיי איז „משא" (טראגן בכתף) געווען אן עבודה?

איז דער ביאור אין דעם: לכאורה איז מובן, אז די עבודות פון גרשון ומררי ביים הקמת ופירוק המשכן זיינען געטאן געווארן על הסדר:

פריער האבן די בני גרשון פאנאנ-דערגענומען דעם חלק פון משכן וואס איז שייך צו זייער תפקיד — די קלעי החצר, יריעות וכו' (וועלכע באדעקן און הענגען אויף די קרשים ועמודים) — און זיי גלייך אנגעלאדן אויף זייערע עגלות⁴⁰, און ערשט דערנאך⁴¹ האבן בני מררי אנגעהויבן זייער עבודה — צו פאנאנדערנעמען די עמודי החצר, קרשי המשכן וכו' און זיי אנלאדן אויף זייערע עגלות

[ועד"ז ביי הקמת המשכן: פריער האבן די בני מררי אראפגענומען די קרשים עמודים וכו' פון זייערע עגלות און זיי באלד אויפגעשטעלט, און דערנאך האבן די בני גרשון אראפ-גענומען די יריעות וקלעים וכו' פון זייערע עגלות און זיי ארויפגעטאן אויף די קרשים ועמודים כו'.]

קומט אויס, אז ווען די בני גרשון האבן אראפגענומען די יריעות פון משכן (און די קלעי החצר פון די

משאם" (ניט „עבודת משא") איז דאס אבער ניט שולל אז אויך ביי זיי זיינען געווען געוויסע פאלן פון משא בכתף; ווארום הגם אז לכללות משאם האבן זיי געהאט עגלות, איז אבער געווען דער משא ביז צו די עגלות, אויך איז דא אן ארט צו זאגן, אז ניט אלע „כלי משמרת משאם" איז געווען אויף עגלות⁴².

ועפ"ז קען מען זאגן, אז דאס מיינט רש"י צו שולל זיין בפירושו אויף „ועבודת משא — כמשמעו": מ'וואלט געקענט טייטשן „עבודת משא" — „עבודה למשא" על דרך ווי „משמרת משאם" פון בני מררי, וואס איז ניט משא גופא, נאר דער מינוי צו באזארגן דעם ענין פון משא —

איז רש"י שולל דעם פירוש — ווייל דער ענין איז ניט פארבונדן מיט בעלי כח, ובמילא ניט מיט „מבן שלשים גו' ועד בן חמשים שנה"⁴³; און דאס וואס מ'ציילט די בני מררי „מבן שלשים גו'" איז צו וויסן וויפל זיינען פאראן וואס קענען טראגן בכתף — עבודת משא (וכנ"ל אז אויך ביי זיי איז געווען א משא בכתף).

ח. מ'דארף אבער פארשטיין: אויך די בני גרשון האבן געהאט עגלות פאר

(44) וכמ"ש בגו"א בהעלותך ח, כה (בתירוצו קושיית הרמב"ן שם על רש"י — למה נמנו בני גרשון ומררי רק עד בן חמשים, עיי"ש). וראה לקמן הערה 60.

ומ"מ לא נאמר אצלם „עבודת משא" — כי: א) אין זה הכרח אצלם, כדלקמן בפנים שם. ב) יתירה מזו: „עבודת משא" פירושו לא רק עבודה ועמל דמשא כ"א גם עבודה ושירות לה' (כמו עבודת הכהנים). ומכיון שאין מוכרח שיהי' אצלם משא בכתף אי"ז נקי „עבודה".

(45) להעיר מפרש"י ורע"ב לאבות פ"ה מ"א ד"ה בן חמשים.

(46) פרשתנו ז, ז.

(47) כי פשוט שלא הניחו היריעות כו' ע"ג

הקרקע עד שפרקו בני מררי עמודי החצר כו'.

(48) להעיר מלשון רש"י (בהעלותך י, יז.

מבריייתא דמלאכת המשכן פי"ג). „בני גרשון ובני מררי פורקין המשכן וטוענין אותו בעגלות".

גופא: די משא וואס זיי האבן געמוזט טראגן בכתף איז נאָר געווען ביז די עגלות מחוץ לחצר; משא"כ ביי די בני קהת, וועלכע האבן אינגאנצן ניט געהאט קיין עגלות, איז נאָר „בכתף ישא"⁵³.

כמה פרטים מהנ"ל זיינען אבער נאָר לכאורה — דער סדר הקמת המשכן (וואס דערפון איז אויך מובן סדר פירוק המשכן, וועלכער איז בסדר הפוך פון סדר הקמתו) איז מפורש ב'פקודי' אז מ'הייבט אָן מיט די אדנים, קרשים כו' און גאָר צום סוף שטעלט מען אויף דעם חצר⁵⁴.

— בכל אופן אבער האבן בני גרשון געהאט אַן עבודה בגופם יתרה אויף בני מררי וואָרעם די יריעות מכסות מסכים וקלעים האבן זיי געדארפט אַרױפלייגן (אָדער אַראָפּנעמען) ווען די קרשים וועמודים זיינען געשטאַנען: קלעטערן אויבער, טראָגען אַהין די יריעות וכו', האבן דאָרט צוטאָן מיט די לולאות, מיתרים וכו'.

ט. ע"פ כהנ"ל וועט מען פאַרשטיין דעם ביאור אין פרש"י אויף „עבודת עבודה — הוא השיר במצלותם וכונרות כו'":

ע"פ כהנ"ל בלייבט ניט פאַר-שטאַנדיק: וויבאַלד דער מנין „מבן שלשים גו'" (בעלי כח) איז פאַרבונדן

עמודים) זיינען נאָך די עמודי החצר גע-שטאַנען על מקומם, ובמילא האבן זיי די יריעות געמוזט טראָגן (בכתף)⁵⁵ דעם גאַנצן שטח פונעם חצר המשכן ביז אין דרויסן פון חצר (וואָרום מ'האט דאָך די עגלות ניט געקענט אַריינפירן צווישן די עמודי החצר⁵⁶ ביז נאָענט צום משכן) — דעריבער הייסט עס ביי זיי אַן „עבודת משא"⁵⁷.

משא"כ ביי בני מררי⁵⁸ איז דאָך ניט געווען קיין הכרח אַז זיי זאָלן אַליין דאַרפן טראָגן די קרשים כו' אַ גרויסן שטח, היות זיי האבן געקענט צוברענגן עץ די עגלות גלייך לעבן די קרשי המשכן⁵⁹, אזוי אַז זיי האבן נאָר גע-דאַרפט טראָגן צום אַנלאַדן אויף די עגלות⁶⁰.

[עפ"י קומט צו אַ תוספת הסברה אין דעם וואָס דער „נשא את ראש" ביי בני גרשון איז נאָר „גם הם" (אַ טפל צו די בני קהת) — אַז דאָס איז (ניט נאָר ווייל ביי זיי איז אויסער „משא" אויך דאָ „לעבוד", נאָר) אויך מצד „ולמשא"

(49) ראה ע"ז אלושך ריש פרשתנו.

(50) ראה שבת (צט, א) דרוחב כל עגלה (עם ציד"י) ה' אמות, ויש „חמש אמות בין עמוד לעמוד" (פרש"י תרומה כו, יד. מברייתא דמלאכת המשכן פיה) — והרי אמתא באמתא לא על (ע"ד) פסחים קט, ב). ובפרט שלפרש"י שם נכלל בהחמש אמות גם עובי העמוד, כמש' בראים שם.

(51) ויומתק יותר (החילוק דבני גרשון ובני מררי) עפ"מ'ש בביאורי מהר"א לפרש"י בהעלותך (ח, יא) דבני גרשון נשאו אותן יריעות וקרשים (שנראו בבית קה"ק) בכתף כמו שנשאו בני קהת כלים המקודשים כו' אבל הקרשים מתוך כובדם א"א ה' לבני מררי לשאתם בכתף אלא בעגלות.

(52) אבל להעיר, שעפ"י פרק תחילה עמודי החצר ורק אח"כ קרשי המשכן. וראה לקמן בפנים.

(*) ראה שם אפרים לפרש"י שם שקורט ע"ד הגירסא הנכונה בפרש"י

(53) פרשתנו שם, ט.

(54) מ, יח ואל"ך. וראה ג"כ בהעלותך י, יז-כא.

(54*) ומתורץ ג"כ איך „בני קהת מוצאים אותו על מכונן ומכניסין בו . . והמזבחות" (פרש"י בהעלותך י, כא) — גם מזבח החיצון שהי' „חמש אמות אורך וחמש אמות רוחב" (תרומה כו, א) ואי"פ להביאו בין עמודי החצר — כי הקמת החצר היתה „סביב למשכן ולמזבח" (החיצון) כמפורש בפקודי מ, לג ולפני זה מ, ח [ומוציאים אותו על מכונן] — קאי רק על „המשכן".

א גרעסערער אַנשטרייגונג: משא"כ ביי נבל — פון לשון נבל י"ן⁵⁸ — וואס זייער קול שירה קומט דורך בלאזן⁵⁹ מיטן מויל און מכ"ש סתם שיר בפה, איז עס ניט פארבונדן מיט אזא אַנשטריינגונג.

יוד. דערמיט איז אויך מובן דער טעם וואס „עבודת עבודה“ שטייט דוקא אין דעם פסוק, ביים סוף המנין:

שטעלנדיק דעם פסוק ביים סוף וסך-הכל פון מנין — אז מ'האט נאָר גע-ציילט די בני לוי „מבן שלשים ג' כל הבא לעבוד עבודה עבודה ועבודה משא באוהל מועד“ — וויל דער פסוק קלאַר מאַכן, אז דאָס וואָס דער מנין איז געווען באַגרענעצט צו דעם גיל דוקא, איז עס נאָר צוליב די צוויי ענינים: „עבודת עבודה (השיר) במצלתים וכנורות“⁶⁰ ועבודת משא — און ניט

מיט משא — אויב אזוי פארוואס ווערן אין דעם מנין (מבן שלשים ג') פון בני גרשון אריינגענומען אויך די וואס עבודתם איז (ניט משא, נאָר) „לעבוד“?

במשטות קען מען זאגן, אז „לעבוד“ מיינט⁵⁵ די עבודה פון פירוק והקמת המשכן און טעינת העגלות וואָס אויך דערויף דאָרף מען האָבן אַ בעל כח⁵⁶

— טאַקע ניט אזא בעל כח ווי ביי עבודת משא [און דערפאַר פאַסט ניט אויף דעם דער ענין פון „נשא את ראש“, אז ביי זיי איז אַ ספעציעלע נשיאות ראש וחשיבות], אָבער דאָר אַ בעל כח —

און דערפאַר זיינען זיי דוקא פון דעם גיל (מבן שלשים עד חמשים) ווען דער כח האדם איז בתקפו.

בשעת אָבער מען קומט צום פסוק „מבן שלשים ג' כל הבא לעבוד עבודת עבודה“ — וואָס מיינט „עבודה לעבודה אחרת“ (שיר) — ווערט שווער: פאַר-וואָס איז שיר שייך דוקא צו דעם גיל פון בעלי כח?

דעריבער זאָגט רש"י „הוא השיר במצלתים וכנורות“ — און איז משמית „נבלים“ און דעם שיר בפה בכלל: פון דעם וואָס עבודת שיר שטייט אין דעם פסוק איז רש"י מדייק, אז דאָ רעדט זיך וועגן אזא סוג שיר וואָס מ'דאַרף דערצו האָבן בעלי כח — און דאָס איז „השיר במצלתים וכנורות“, וואָס זייער שיר איז פאַרבונדן מיט עשׂי, מלאכת יד⁵⁷, מיט

ד"ה עבדתא. וראה תיט"ס ערכין פ"ב מ"ה ד"ה והצלצ.

(58) ש"א י. ג. וראה פיה"מ ערכין פ"ב מ"ג דנבל

כעין נאד (אף שס"ל שהוא כלי שיר במתרים).

(59) ראה פרש"י ערכין ספ"ב. רלב"ג דהיא טו, כ. ועוד.

אבל ראה פיה"מ להרמב"ם ערכין שם ושם מ"ו.

ולכאורה הוא כהירושלמי סוכה פ"ה ה"ז. שוח"ט (ופרש"י) תהלים פא, ג. וכהקס"ד בערכין ספ"ב.

(60) ואח"ל (דלא כב"ל ס"ז והע"ה 44) שלח ה'.

שום משא בכתף לבני מררי — נמצא, דזה שנמנו

בני מררי רק עד בן חמשים שנה' (אף שאין בהם

עבודת משא, הוא רק מפני שיש (גם) אצלם

„עבודת עבודה“ (שיר) ** שהיא רק עד בן חמשים.

(*) ובפשטות צ"ל שגם מבני קהת היו משוררים —

ומה שנזכר אצלם (בס"פ במדבר) רק עבודתם לשאת

ולא ע"ד עבודה אחרת. — כי הענין „נשא את ראש“

(שהוא העיקר כאן) הוא רק מצד עבודת משא

(שצריך בעל כח גדול ביותר) ולא מצד עבודת

השיר.

(**) ובדוחק אפ"ל שנכלל ב„משמרת משאם“

לכל עבודתם — פרשטנן ד, לא.

(55) ראה (כמה פירושים ב„לעבוד“): ראב"ע,

אברבנאל, ספורנו, אלשיך ועוד — עה"פ.

(56) ואולי נכללת בזה גם שמירה — וגם בזה

צריך בעל כח. שלא יקרב זר' (לי רש"י במדבר ג, ו),

כי אפשר שהזר יקרב מצד גודל תשוקתו ליקרב לה'

כר' (ע"ד שני בני אהרן — בקרבנות לפני ה'),

ודוקא בעל כח יכול למנועו מליקרב.

(57) ראה (בנוגע למצלתים) פרש"י ערכין יג, ב

ע"פ הנ"ל — אז „השיר במצלתים וכנורות“ איז נאָר „עד בן חמשים שנה“ — דאָרף מען זאָגן, אז דאָס וואָס רש"י זאָגט „חזור הוא .. ולשיר“ מיינט ער שיר בפה ובנבל כו', אָבער ניט „השיר במצלתים וכנורות“⁶⁶ וואָס (ע"ד הפשט) איז נאָר „מבן שלשים גו' ועד בן חמשים שנה“⁶⁷!

אויך: וויבאלד אז דער טעם אויף דעם איז ווייל נאָך בן חמשים שנה „כחו מכחיש מעתה“⁶⁸ און ס'איז אים שווער דער „שיר במצלתים וכנורות“ — איז דאָך ניטאָ קיין טעם צו מחלק זיין אין דעם צווישן משכן און מקדש; ובמילא, איז לויט פשוטו של מקרא⁶⁹, איז „שנים“ א פסול אין לוי אויך לדורות (בנוגע צו „השיר במצלתים וכנורות“) — סיידן מ'זאל זאָגן אז עס איז גזירת הכתוב.

יב. פון יינה של תורה שבפרש"י:

(66) ומה שהזכיר רש"י (בפ' בהעלותך שם) רק „עבודת משא בכתף“ ולא „השיר וכו'“ — כי מה שצריכים בעל כח הוא בעיקר לעבודת משא (שלכן רק ע"ז נאמר „נשא את ראש“, כנ"ל שוה"ג הא' להערה 60).

(67) ראה גם מושב זקנים (מבעה"ח) לפרש"י פרשתנו כאן (אלא שמחלק רק בין שיר שבכלי לשיר שבפה — משא"כ להמבואר בפנים, שגם בשיר שבכלי גופא יש לחלק בין השיר במצלתים וכנורות ושאר כלים).

וע"פ חילוק זה יש להעיר טובא בתמיתה הרמב"ן (ושקוט המפרשים) בפרש"י בהעלותך שם. ואכ"מ.

(68) לשון רש"י במדבר ד, ב. ועייג' בחיי ריש פרשתנו. מושב זקנים בהעלותך שם.

משא"כ להרמב"ן (בהעלותך שם) שמה שנפסלו ליום לשיר מבן חמשים (במשכן) הוא מפני „שלא היו ממני אותם לשיר .. אלא בראויים למשא“, עיי"ש.

(69) משא"כ ע"ד ההלכה — ראה חולין כד, א. רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ג ה"ח.

ולהעיר מדעת הבה"ג שמנה הלאו דולא יעבוד עו"ד במנין המצות — ראה סוה"צ להרמב"ם שורש ג' ובמפרשיו שם. ולהעיר ג"כ מזהר בהעלותך (קנא, ב) ובהנשמך בניצוצי זהר שם.

צוליב די אַנדערע עבודות⁶¹ פון בני לוי (ווי פירוק והקמת המשכן וטעינת העגלות⁶²) וואָס קענען געטאָן ווערן אויך נאָך בן חמשים שנה⁶³;

און ווי רש"י זאָגט בפירוש אין פ' בהעלותך⁶⁴: „ולא יעבוד עוד — עבודת משא בכתף אבל חזור הוא לנעילת שערים ולשיר ולטעון עגלות כו'“, „לשמור משמרת, לחנות סביב לאוהל ולהקים ולהוריד בשעת המסעות“.

יא. עפ"י קומט אויך אַרויס אַ חידוש גדול אין די „ענינים מופלאים“⁶⁵ ע"ד ההלכה שבפרש"י:

(61) ועפ"י „לעבוד“ שנאמר (ד, כד) בבני גרשון היינו (רק) שיר. ומה שלא פרש"י זה שם — כי ההכרח לזה הוא רק ממש"נ כאן „עבודת עבודה“.

(62) ועפ"י, פירוש רש"י „עבודת משא — כמשמעו שולל ג"כ טעינת עגלות (כנ"ל בפנים סי"ג).

(63) ואף שלעבודות הנ"ל צריך לכאורה בעל כח יותר מב, שיר במצלתים וכנורות — אולי אפ"ל, כי עבודות הנ"ל נעשו ע"י שנים ויותר, משא"כ השיר במצלתים וכנורות שנעשית ע"י כאור' בפ"ע.

ובזה יומתק ההמשך בפרש"י בהעלותך (דלקמן בפנים), (אבל חזור כו') וזהו ושרת את אחיו עם אחוה"י — דלכאורה: מה נוגע לפרש זה באותו הדיבור — אלא שכוונתו בזה להסביר, דזה שחזור לעבודות אלו (אף שלכאורה צ"ל בעל כח) הוא מצד זה שאפשר לעשותן „עם אחוה"י“.

(64) ת, כה"ו. — בחזקוני (והובא בריב"א) שם, דרש"י קאי רק על בני קהת (כנ"ל בשוה"ג להערה הקודמת), וגם בני גרשון ובני מררי נפסלו בשנים לטעינת ופריקת עגלות והורדת והקמת המשכן (אלא שחזריו לשיר ולשמור: ובדברי דוד (להט"ז) שם — שנפסלו מהכל) — אבל לא נזכר זה כלל בפרש"י. (65) לשון השליה במס' שבועות שלו (קפא, א).

(*) במפרשי רש"י (רא"ט, ועוד) שכוונת רש"י שהכתוב קאי אבני קהת ש„בכתף ישאו“, ו„עם אחוה"י היינו בני גרשון ובני מררי — אבל ראה גרי"א שם (הובא לעיל בפנים סי"ז והערה 44) שגם בבני גרשון ובני מררי הי' משא בכתף, ועפ"י כוונת רש"י ב„עבודת משא בכתף“ היא גם לבני גרשון ובני מררי.

(דורך וועלכע די עבודת משא האט זיך אויפגעטאן ביי בני מררי).

דער ביאור בזה: אין דער עבודה פון הילוך בל"ג זיינען דא דריי ענינים⁷⁵:

(א) דער עצם הילוך בל"ג איז די אהבה לה' פון נפש הבהמית (נאך איר בירור), וואָרעם וויבאלד דער שורש פון נפש הבהמית איז פון עולם התהו (העכער ווי דער שורש פון נפש האלקית) איז דווקא אין איר דא דער „רב תבואות בכח שור“⁷⁶ — די אהבה בל"ג;

(ב) די כוונה פון דעם הילוך בל"ג איז אז עס זאל זיין — „אחריו נרוצה“⁷⁷ (לשון רבים) — אז אויך דער נפש האלקית (פון תיקון) זאל זיין אין דער תנועה פון בלי גבול.

(ג) נאכדעם ווי ס'ווערט אויפגעטאן דער הילוך בל"ג אין נפש האלקית (אחריו נרוצה) — ווערט דער נפש האלקית נתעלה צו אמתית שרשה ומקורה וואָס איז שייך נאָר צו איר אליין — „הביאני (לשון יחיד) המלך חדרי“⁷⁸.

און דאָס איז דער חילוק צווישן די בני קהת, גרשון, און מררי:

ביי די בני מררי שטייט נאָר „משמרת משאם“ — אָבער עצם המשא איז געווען אויף די עגלות (און אויך זייער משא בכתף איז ניט בגדר עבודה) — אין עבודה רוחנית מיינט עס, אז זייער הילוך בל"ג איז געווען נאָר אין נפש הבהמית (בחי „עגלות“); דער הילוך האָט זיך אָבער ניט אויפגעטאן אין זיי גופא — אין נפש האלקית:

ע"פ הביאור הנ"ל אינעם חילוק צווישן בני קהת גרשון ומררי — קומט צו אַ תוספת הסברה אין דעם וואָס דער אלטער רבי זאָגט אין דעם ענין בלקו"ת פון דער היינטיקער סדרה:

דער אלטער רבי איז מבאר⁷⁹ דעם חילוק צווישן בני קהת גרשון און מררי אין דעם ענין פון נשיאות ראש: נשיאות ראש ווייזט אויף דער עבודה פון הילוך בל"ג (אויפהויבן דעם ראש צו בחי' רצון וכתר⁸⁰); בני קהת ובני גרשון זיינען די צוויי דרגות און אופנים אין הילוך (מלמעלמ"ט ומלמטלמ"ע) און דערי-בער שטייט ביי זיי „נשא את ראש“; אָבער בני מררי זיינען בבחי' „עומדים“ (ווי מ'זעט אז זייער עבודה איז געווען די משא הקרשים, וואָס זיי זיינען „עצי שטים עומדים“⁸²) און מהאי טעמא שטייט ביי זיי ניט „נשא את ראש“.

איז ניט מובן: די גאנצע נסיעה במדבר איז ענינה געווען צו אויפטאן די עבודה פון הילוך ביי אידן⁸³ — היינט ווי איז שייך צו זאָגן אז די עבודה איז ניטאָ ביי בני מררי?

וע"פ הנ"ל — אז „נשא את ראש“ איז פאַרבונדן מיט עבודת משא — קען מען זאָגן, בפנימיות הענינים, אז אויך ביי די בני מררי איז געווען די עבודה פון הילוך בל"ג (נשא את ראש⁸⁴); נאָר דער הילוך איז פאַרבונדן מיט בחי' עגלות

(70) סדיה (וידבר גו') נשא הב'. ועייג'כ ד"ה הנ"ל הא' וביאורו בסופם.

(71) לקו"ת שם כא, ב, כג, סע"ג.

(72) תרומה כו, טו.

(73) ראה לקו"ת מסעי פח, ריש ע"ד. פט, ב, ושם צו, א — שהוא בחי' הליכה. וראה המשך המאמר בלקו"ת כאן.

(74) להעיר משך עה"ת פרשתנו ד, כט. אלשיך ריש פרשתנו ד"ה עוד אפשר.

(75) בכל הבא לקמן — ראה בפרטיות ס' הערכים-חב"ד חא"ע אהבת ה' — ההוספה שבה ע"י נהיב, ושי"ן.

(76) לשון הכתוב — משלי יד, ד.

(77) לשון הכתוב שה"ש א, ד.

ביי בני גרשון איז געווען — אחר־יך
נרוצה — דער הילוך בליג סיי אין נפש
הבהמית (משא בעגלות) סיי אין נפש
האלקית („זאת עבודת גו' ולמשא");

ביי די בני קהת איז געווען נאך
העכער — „הביאני המלך חדריו" —
דער הילוך בליג מצד דעם שורש
האמיתי פון נפש האלקית וואס האט קיין
שייכות ניט צום נפש הבהמית (עגלות);

און דערפאר איז דער עיקר משא
זייערער געווען דער ארון — תורה —
ווייל דער ענין פון „הביאני המלך
חדריו" האט זיך אויפגעטאן ביי מתן
תורה בחג השבועות.⁷⁸

(משיחות ש"פ נשא תשכ"ה ותשל"ד)

(78) ראה רד"ה משכני (הא') תשא. ובכ"מ.

נשא ב *

לגיטין וסוטה].

דארף מען פארשטיין: וויבאלד אז אין תורה שבכתב קומען די צוויי פרשיות פון סוטה און נזיר גלייך בסמיכות זל"ז — פארוואס זאל אין תורה שבע"פ [וואו די סמיכות פון מסכת נזיר צו (גיטין) סוטה איז מצד דעם זעלבן טעם ווי אין תורה שבכתב], זיין א הפסק צווישן זיי — מס' גיטין?

אויך דארף מען פארשטיין: וואס איז סברת והסברת הפלוגתא, צי סוטה קומט גלייך נאך נזיר (ווי רש"י איז מפרש, און ווי פשטות לשון הגמרא), אדער נאך מס' גיטין (כשיטת הרמב"ם)?

ב. עס זיינען דא מפרשים וואס לערנען, אז דער רמב"ם גייט לויט שיטת הירושלמי, אז דער ענין הקינוי איז תלוי בגירושין (וואס דערפאר האלט ער אז מס' סוטה קומט נאך גיטין):

אין ירושלמי שטייט, אז די פלוגתא צווישן ר' ליעזר און ר' יהושע (דארט) צי קינוי לאשתו איז א חובה אדער א רשות, איז תלוי אין דער פלוגתא פון בית שמאי און בית הלל (אין משנה סוף גיטין) צי (לדעת ב"ש) „לא יגרש אדם את אשתו אא"כ מצא בה ערוה", אדער (ווי ב"ה זאגן) „אפילו הקדיחה תבשיליו":

אין א פאל וואס „מצא בה דברים כאורין (מכוערין⁸)" אן עדים, איז לויט

(ליורנו תקניה. הלבשרשטאט כתר) — „לסדר" (בסמ"ך).

(5) סוטה שם ד"ה מכדי וד"ה מאי תנא.

(6) מים חיים להפריח ריש סוטה.

(7) ריש סוטה.

(8) קרבן העדה ופני משה שם.

(9) כי בעדים גם משום דברים כאורין מצי לגרש

א. חז"ל זאגן, „למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה לומר לך שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין". און מצד דעם זעלבן טעם זיינען זיי אויך סמוכין זל"ז אין תורה שבע"פ — מס' סוטה קומט גלייך נאך מס' נזיר — ווי די גמרא זאגט אין אנהויב מס' סוטה: „תנא מנזיר סליק מאי תנא דקא תנא סוטה כדריב . . למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה . . שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר כו".

דער רמב"ם אבער שרייבט, אז מס' סוטה קומט גלייך נאך מס' גיטין (און נזיר קומט פאר גיטין) — „שענינה (דמס' סוטה) מענין הגירושין שהסוטה כשתזנה יש לכופ האיש והאשה על הגירושין".

[און דאס וואס די גמרא זאגט (כנ"ל) „תנא מנזיר סליק מאי תנא דקא תנא סוטה . . שכל הרואה סוטה . . יזיר עצמו כו" — איז עס (ווי דער מאירי איז מסביר) ווייל „גיטין וסוטה לענין זה אחד הם, שסבת הגירושין בסבת הקלקול . . ונסמכו (גיטין וסוטה) לנזיר למד"ם שהקלקול הבא מצד היין גורם

(*) וסיום מס' סוטה.

(1) ברכות סג, א. ריש סוטה. פרשיי פרשתנו ו.

ב. וראה תיב"ע עה"פ.

(2) וראה שם הטעם שלא תני נזיר לאחר סוטה (כסדרם בתושב"כ). וראה תוד"ה מאי ריש נזיר. ולהעיר מסדר המסכתות דסדר נשים במאירי (בפתחתו לבית הבחירה) לפי „הסדור אשר בידינו היום על פי קבלתנו ועל פי הספרים המדויקים".

(3) בהקדמתו לפיה"מ ד"ה והחלק הששי.

(4) לסוטה שם. ועד"ז מפרש בריש נזיר. —

ומתורצת עפ"י קושיות התו"ט ריש סוטה.

(*) כ"ה בהוצאת ירושלים תשכ"ז — ע"פ כת"י

פארמא (למדרש — להדרש?), ובהוצאות הראשונות